

De Volkskrant

De vos is een bescheiden monument voor eenzame zielen

Ugresic laat het leven uitmonden in een verhaal in dit bescheiden monument voor eenzame zielen. Dwars door de banaliteit heen dient de poëzie zich aan.

Door: Arjan Peters 28 oktober 2017.

Van mopperen gaat een kalmerende werking uit, je zou het een vorm van mentale fitness kunnen noemen, merkt Dubravka Ugresic (68) op in De vos: 'Wie moppert, wordt na enige tijd zo moe dat hij als een voldaan reptiel in slaap valt.' De Kroatische essayiste en romanière die al meer dan twintig jaar geleden haar land ontvluchtte - om nu vast te stellen dat het schuim der natie het daar voor het zeggen heeft - en in Amsterdam kwam te wonen, trekt regelmatig de wereld over voor congressen. Onderweg kan ze dan zo welbespraakt mopperen dat de lezer stilaan begint te hopen op nieuwe tegenslag.

Die blijven dan ook niet uit. Rugpijn, vervelende medepassagiers, altijd economyclass moeten reizen omdat je niet bekend genoeg bent, het gevoel niet meer mee te tellen, het gevoel een voetnoot te zijn en voetnoten te schrijven, of in Pompeï in een groep verzeild raken die het restaurant binnenschuift waar gehaaste obers een bord slechte spaghetti opdienen - en dan verbijsterd vaststellen hoe gedwee eenieder zich laat vernederen en er nog voor betaalt ook.

Aan gemopper en aanleidingen daartoe geen gebrek in De vos, een reisverslag in afleveringen, dat ook een essaybundel is, maar dan eentje die zich telkens losmaakt uit het autobiografische verslag en plotseling in een roman lijkt te veranderen. Dat is dan ook het onderwerp van dit (door Roel Schuyt ingenieus vertaalde) boek, en alle trivialiteiten die om gemopper vragen, dienen een doel: aan de hand daarvan kan Ugresic aantonen dat een schrijver veel van een vos weg heeft; sluw, schuw, huichelachtig, ongrijpbaar en onverwacht toeslaand. Misschien wel juist als je alle hoop hebt verloren, zoals in die kantine die zich als een restaurant had verkleed. Daar komt Ugresic tegenover een echtpaar uit Tallinn te zitten, de vrouw heeft aldaar een modezaak, maar volkomen onverwacht rolt er een toespeling uit haar mond ('Het geluk bloeit in Napels, zoals de rode bougainvillea's, die uit een ader tevoorschijn lijken te komen in plaats van uit de grond') die de schrijfster in de oren klinkt als het getinkel van een kristallen vaasje.

Dwars door de banaliteit heen kan de poëzie zich aandienen, en het leven in een verhaal uitmonden. Een liefhebber van haar boeken overlijdt en laat Dubravka een houten huisje op het platteland van Kroatië na - ze gaat er kijken en ziet dat er nog iemand in zit, een kraker, Bojan, een vriendelijke man die verklaart in een vorig leven rechter te zijn geweest, en thans mijnenopruimer is. Liggen die hier dan nog, vraagt de nieuwe eigenares, een kwarteeuw na de oorlog? Duizenden, is zijn kalme antwoord. De twee blijven die avond nog even op de veranda zitten en kijken naar de sterren. 'Ongeveer het enige wat we hier hebben', zegt Bojan glimlachend. 'Sterren en mijnen', is haar antwoord. Dan weet ze al dat de kraker mag blijven slapen, zoals ze ook weet dat hij voor de tuin kan blijven zorgen. Maar ze beseft nog niet dat ze in een verhaal terechtgekomen is.

Voor eenzame zielen als Bojan, of de bibliothecaresse die het echtpaar Nabokov ooit naar Californië reed, een schrijversweduwe en een schoonmaakster die straatartieste werd, levens zo marginaal als voetnoten, richt Ugresic een bescheiden monument op door ze in haar verhalen te vangen en daarmee te redden van de vergetelheid. 'Ieder mens staat op verlies, we glijden allemaal omlaag, en het is de kunst dat zo langzaam mogelijk te doen, zoals wordt gedemonstreerd door de sinaasappelboom die hier vlakbij uit het trottoir van de Via San Sebastiano oprijst en de auto's en voorbijrazende motorrijders met zijn vruchten bekogelt.' Wie zo kijkt en schrijft, kan alle vergeefsheid glans geven.

-